

DEN 20 DECEMBER 2024

Stärkt samverkan för mänskliga rättigheter

SLUTRAPPORT

STÄRKT SAMVERKAN FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I VÄSTERBOTTEN

Funktionsrätt
Västerbotten

Länsstyrelsen
Västerbotten

 region
västerbotten

Projektnamn	Stärkt samverkan för mänskliga rättigheter i Västerbotten	
Projektgrupp	Therese Bjursell	Länsstyrelsen Västerbotten
	Örnbjär, Rebecka	Länsstyrelsen Västerbotten
	Kerstin Hamre	Region Västerbotten
	Caroline Täljeblad	Funktionsrätt Västerbotten
	Martin Vikgren	Funktionsrätt Västerbotten
	Elin Åberg	Funktionsrätt Västerbotten

Beskrivning

Syfte & mål

Syftet med projektet var att bidra till ett jämlikt Västerbotten som respekterar och verkställer invånarnas mänskliga rättigheter i förhållande till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och barnkonventionen. Vidare hade projektet till syfte att skickliggöra Västerbotten som region att kreativt och effektivt ta sig an utmaningar med mänskliga rättigheter och demokrati som naturliga och självklara inslag för regional utveckling. Vidare skulle projektet också bidra till att skapa och effektivisera organisationsöverskridande samverkan och problemlösning med grund i mänskliga rättigheter där västerbottningen är den centrala utgångspunkten.

Kortsiktigt mål

Kunskapsnivån om mänskliga rättigheter, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, barnkonventionen och rättighetsbaserat arbetssätt i förhållande till tvärsektoriella samhällsutmaningar skulle vara väsentligt högre. Det gällde bland annat Västerbottens regionala och kommunala politiker och tjänstepersoner i förhållande till mänskliga rättigheter och införlivandet av den regionala utvecklingsstrategins (RUS) vision om ett jämlikt samhälle. Utbildningsinsatserna skulle vara skraddarsydda för målgruppen för att öka möjligheterna till förverkligande och genomförande av rättigheter. Projektet skulle skapa och utveckla tvärsektoriell samverkan i Västerbotten för mänskliga rättigheter generellt och funktionsrätt specifikt. Projektet skulle bidra till, och ha varit, en katalysator för ytterligare satsningar eller projekt inom området mänskliga rättigheter med fokus mot ett jämlikt Västerbotten och en bas i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Långsiktigt mål

Projektet skulle bidra till att Västerbotten är en levande plats där invånarna deltar i en stark demokrati där mänskliga rättigheter skulle ses som en självklarhet. Västerbottningen skulle vara den centrala utgångspunkten som vägledde och styrde samhällets aktörer i deras ageranden och initiativ för tvärsektoriella utmaningar. Västerbottens förmåga att använda rättighetsbaserat arbetssätt som metod skulle bli en förebild i Sverige och internationellt och regionen levde upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningen och barnkonventionens artiklar så långt det är möjligt inom en regional kontext.

Målgrupp

Projektets primära målgrupp var alla offentliga aktörer i projektets samarbetskommuner som, direkt eller indirekt, hade ansvar för genomförandet och verkställandet av mänskliga rättigheter.

Den sekundära målgruppen var personer med funktionsnedsättning med fokus på barn och unga och deras närstående.

Bakgrund

I Västerbotten har funktionshinder- och patientrörelsen och Region Västerbotten, i cirka 60 år samverkat inom området hälso- och sjukvård med positiva erfarenheter vilket bidragit till en mer träffsäker och människoinriktad hälso- och sjukvård. Liknande samverkan saknas i allt för stor utsträckning i frågor som rör regional utveckling vilket innebär att tillräcklig hänsyn till rättighetsbärarnas samlade livssituation inte görs.

Frågor som rör funktionsrätt är tvärsektoriella och berör samtliga verksamheter inom kommuner och regioner. Funktionsrätt är en bred samhällsfråga. Samverkan behöver breddas och inkludera fler centrala aktörer med syfte att stärka funktionsrätt och säkerställa likvärdiga förutsättningar för god hälsa, möjlighet att utbilda sig och lönearbeta, drömma fritt, driva företag, besöka restauranger, besöka turistmål etcetera. Det svenska sättet att organisera samhället har vissa inneboende och försvårande mekanismer gällande inkorporering av mänskliga rättigheter kopplat till kommunalt självstyre och svensk lagstiftning. Det blir ofta en konflikt mellan lagstadgade skyldigheter inom ansvariga myndigheter/kommuner då rättighetsarbetet egentligen behöver ske organisationsöverskridande och med gemensamma målsättningar (SOU 2019:23).

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN år 2006. Sverige ratificerade konventionen år 2009. Detta innebär att ett människorättsperspektiv ska inkorporeras i hela samhället och all form av diskriminering undanröjas. Alla människor ska få tillgång till likvärdiga villkor och förutsättningar. Det råder idag konsensus om att mycket arbete återstår innan vi har ett samhälle präglad av jämlikhet, tillgänglighet och delaktighet för alla invånare.

Regeringen konstaterade i SOU 2019:23, *Styrkraft för funktionshinderspolicen*, att reformtempot och förverkligandet av konventionen går för långsamt. Tre centrala förklaringsfaktorer nämndes som orsak:

- Brister i styrning och ledning
- Brister i tvärsektoriell samverkan
- Bristande kunskap om funktionsrättskonventionen

År 2022 beviljades Region Västerbotten, Funktionsrätt Västerbotten och Länsstyrelsen Västerbotten projektmedel för två år med start 1 oktober 2022. Projektet avslutades den 31 december 2024.

Organisation

Projektet genomfördes i samverkan mellan Region Västerbotten (projektägare), Funktionsrätt Västerbotten och Länsstyrelsen Västerbotten. En styrgrupp tillsattes med representanter för samtliga tre organisationer. Projektgruppen var på samma sätt representerad av samtliga tre organisationer.

Bild 1. Projektgruppen på Sara Kulturhus, f.v. Therese Bjursell, Länsstyrelsen Västerbotten, Kerstin Hamre, Region Västerbotten, Rebecka Örnbjär, Länsstyrelsen Västerbotten och Elin Åberg, Funktionsrätt Västerbotten.

Bild 2. Representer från Funktionsrätt Västerbotten under första delen av projektet, f.v. Marin Vikgren, Caroline Täljeblad och Elin Åberg.

Projektets genomförande

En kartläggning genomfördes som omfattade alla 15 kommuner i Västerbotten och nyttjades i urvalet av förslag till samarbetskommuner. Dessa var Lycksele, Skellefteå, Storuman och Robertsfors. Under våren 2023 valde Robertsfors kommun att avsluta sin medverkan i projektet.

Insamlandet av berättelser och utformandet av case

Arbets sättet har bestått av insamlande av rättighetsbärares berättelser som sedan skrivits om till kommunspecifika anonymiserade case. Berättelserna har berört livssituationer för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Teman från casen som projektet fokuserade på var *problematiskskolfrånvaro*, *ett självständigt liv* och *anhörighetsperspektivet*.

Användandet av case föregicks av en omfattande diskussion på grund av organisationernas skilda uppdrag, det vill säga, hur arbete med case kan vara förenligt med det statliga-, regionala och det civilsamhälleliga uppdraget. Det beslutades att flera berättelser i respektive kommun. Berättelserna sattes därefter samman i anonymiserade case där intervjupersoner och detaljer avkodades anonymiserades. Caset låg sedan till grund för framtagandet av skräddarsydda utbildningsinsatser och presenteras som diskussionsunderlag för anställda inom offentlig sektor i respektive kommun. Detta bidrog till att det fortsatta arbetet med utbildningarna för de offentligt anställda grundade sig i de kommunspecifika utmaningar som projektet synliggjort med hjälp av berättelserna.

Insamlandet av berättelserna skedde genom djupintervjuer med personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Ett etiskt ramverk, ett informationsbrev och en samtyckesblankett samt en intervjuguide utformades. Det etiska ramverket arbetades fram efter möten med en etnolog på Västerbottens museum. Det etiska ramverket beskrev bland annat vad deltagandet i projektet innebar, hur projektet agerar i intervjusituationer och hur den fortsatta kontakten mellan projekt och intervjuperson skulle gå till.

Informationsbrevet och samtyckesblanketten gjordes även i en lättläst version och som bildstöd för att tillgängliggöra materialet för fler. Projektmedarbetarna skickade även ut dessa dokument digitalt till intervjupersonerna i vissa format för att få texten uppläst av talsyntes.

Intervjuerna tog cirka 2 timmar men anpassades efter intervjupersonen. De delades ibland upp i mindre pass med många pauser beroende på önskemål och behov. Intervjun lade fokus på personens nuvarande livssituation, hinder och utmaningar i vardagen men att försöka ringa in vilka offentliga aktörer personen hade kontakt eller inte hade kontakt med.

En av de största utmaningarna i början av projektet var att få kontakt med personer som var intresserade av att dela med sig av sin berättelse. Funktionsrätt Västerbotten har 33 funktionsrättsföreningar som medlemmar. Projektmedarbetarna skickade ut ett mejl med information om projektet och med en förfrågan om intervju. Mejllet resulterade inte i några intervjuer men bidrog till att sprida information om projektet i funktionsrättsrörelsen.

Case

Skellefteå kommun

Via Funktionsrätt Västerbotten samlade projektet några ordföranden från olika funktionsrättsföreningar för ett informations- och dialogmöte. Mötet ledde till att vidare kontakter med personer från rörelsen togs. Projektmedarbetarna besökte även RF-SISU i Skellefteå i sökandet efter berättelser. Projektmedarbetarna fick kontakt med två Skellefteåbaserade föreningar och via dessa bjöd projektet in medlemmarna till en samtalskväll. Det bjöds på pizza och en presentation av projektet gjordes som resulterade i att intervjuer kunde bokas in. Materialet från intervjuerna avkodades och sammanställdes till ett anonymiserat case på tema anhörighetsperspektivet.

Storumans kommun

Processen med insamlandet av berättelser i Storuman tog längst tid och det var en utmaning att hitta personer att intervjua. Projektmedarbetarna tog bland annat kontakt med biblioteket i Tärnaby, studieförbunden och ytterligare kontaktförsök med funktionsrättsrörelsen gjordes. Inget av detta resulterade i någon intervju. Via ett annat projekt fick vi kontakt med intervjupersoner. Det övergripande temat handlade om problematisk skolfrånvaro.

Lycksele kommun

I Lycksele fanns ett stort engagemang från funktionsrättsrörelsen och de var tydliga med att de skulle vara involverade i arbetet. Via en kontakt inom rörelsen bjöd projektet in representanter från föreningarna till ett informations- och dialogmöte. Kontakten fortsatte och projektmedarbetarna besökte Lycksele flera gånger för att träffa personer som var intresserade av att delta. Det resulterade i flera intervjuer som genomfördes på plats under två dagars tid. Ett övergripande tema för caset var ett självständigt liv.

Förankring och utbildningsinsatser

Skellefteå kommun

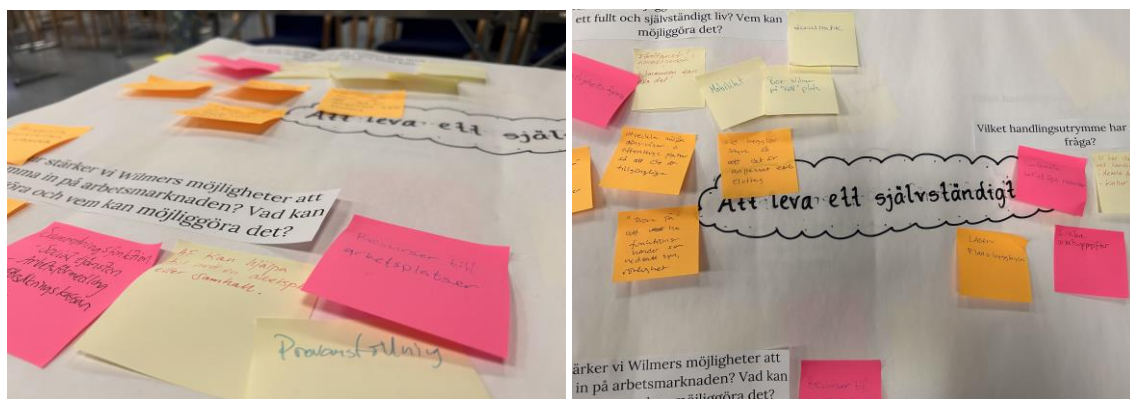
Den initiala kontakten med samarbetskommunerna innebar att boka in ett förankrings- och dialogmöte med kommunledningen i respektive kommun. Ett fysiskt möte genomfördes i mars 2023 där en presentation av projektet gjordes för kommunstyrelsens ordförande, kommunchef och socialchefen. Förankringsprocessen gick i maj vidare med ett möte med chefer och verksamhetsnära personal från bland annat socialtjänsten och utbildningsförvaltningen. På mötet gjordes en övergripande kartläggning av kommunens arbete med mänskliga rättigheter, funktionsrätt och barnrätt. I november 2023 hade projektet tagit fram ett case kring anhörigperspektiv. Tillsammans med representanter från kommunen planerades och genomfördes en workshop med caset som utgångspunkt i mars 2024 som både verksamhetsnära personal och chefer inbjöds till.

Storumans kommun

Under våren 2023 förankrades projektet hos kommunledningen som var positiva till arbetet. Projektmedarbetarna gick vidare med att boka in möten med verksamhetsnära personal och chefer från bland annat IFO för att skapa en nulägesbild av hur arbetet med mänskliga rättigheter, funktionsrätt och barnrätt fungerade i kommunen. I april 2024 anordnade projektet en workshop på tema problematisk skolfrånvaro. Chefer och verksamhetsnära personal från både kommunen och regionen deltog. Workshopen var en del av en redan befintlig satsning som kommunen och Regionen ansvarade för.

Lycksele kommun

Lycksele kommun hade i ett tidigt skede ställt sig positiva till projektet och anmält intresse för deltagande. Det första mötet bestod därför av att samtala om hur projektet skulle börja sitt arbete i kommunen. Förutom projektgruppen deltog delar av kommunledningen, utvalda chefer och verksamhetsnära personal på mötet. I Lycksele fanns folkhälsosamordnaren som kontaktperson för projektet vilket visade sig vara värdefullt. Hen var behjälplig med att bjuda in och förankra arbetet hos chefer, kollegor och politiker. Under hösten 2023 genomfördes två workshops i kommunen med caset som utgångspunkt. Det ena tillfället riktade sig till chefer och det andra till verksamhetsnära personal.

En övning från workshopen i Lycksele där deltagarna arbetat med att hitta lösningar för att den fiktiva Wilmer ska kunna leva ett självständigt liv.

Gemensam utbildningsdag

Efter genomförda workshops i projektkommunerna sammanställde projektgruppen materialet vilket därefter låg till grund för ett specialdesignat utbildningspaket och som baserades på kommunernas behov och önskemål. Utbildningspaketet omfattade två steg, en digital utbildningsdag den 23 maj 2024 och en fysisk träff med fokus på erfarenhetsutbyten mellan de tre kommunerna den 22 augusti. När projektet märkte att anmälningarna var för få öppnades inbjudan upp till hela länet. Till utbildningsdagen den 23 maj var forskare och praktiker inbjudna och gav föreläsningar om bland annat sociala investeringar, anhörigstöd, barnkonventionen, kriterier för färdtjänsttillstånd och samverkan kring problematisk skolfrånvaro. Utbildningsdagen i augusti ställdes in på grund av för få deltagare.

Övriga insatser

Slutkonferens

Den 12 september 2024 arrangerades en slutkonferens på Sara Kulturhus i Skellefteå. Syftet med konferensen var att lyfta frågan om hur vi kan skapa ett jämlikt Västerbotten som respekterar och verkställer invånares mänskliga rättigheter i förhållande till funktionsrättskonventionen. Temat var *Respekt för rättigheter – hur vi skapar ett gott liv för alla*. Totalt deltog 119 personer. Konferensen filmades och publicerades på Region Västerbottens websida med länkar till såväl de enskilda programpunkterna som till konferensen i sin helhet.

Moderatorn Helena Renström, Expochef, samtalar med Camilla Björnehall från projektet Rättigheterna är våra.

Grundläggande utbildning i mänskliga rättigheter

Uppsala universitet har ett regeringsuppdrag att stödja kommuner och regioner i deras arbetet med mänskliga rättigheter. Tillsammans med Uppsala universitet har utbildningstillfällen i mänskliga rättigheter erbjudits tjänstepersoner i länets kommuner och Region Västerbotten. Hösten 2023 arrangerades i Lycksele en tre dagars grundläggande utbildning i mänskliga rättigheter – två dagar på plats i Lycksele och en avslutande digital dag för presentationer av individuella miniprojekt.

Två heldagsutbildningar genomfördes i Umeå och målgrupp var personer inom styrning och ledning i länets kommuner, myndigheter och Region Västerbotten. Utbildningsdagen den 18 april 2024 riktades särskilt till chefer/ansvariga tjänstepersoner och genomfördes i samverkan med Uppsala universitet. Den andra utbildningsdagen den 26 april 2024 riktades särskilt till politiker i länet och arrangerades i samverkan med SKR och Västra Götalandsregionen.

Innovation X

Innovation X är ett nätverk inom social hållbarhet bestående av entreprenörer som träffas på mötesplats Stöcke en gång i månaden. Träffarna syftar till att lösa gemensamma sociala utmaningar, utbyta erfarenheter och anordna arrangemang tillsammans. Under sista fredagen varje månad har projektet deltagit på mötesplatsen. Vid två tillfällen har arrangemang genomförts i samverkan med Innovation X.

Den 23 september 2023 under den årligen återkommande SEE hållbarhetsveckan, med aktiviteter social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet arrangerades en MR-dag på temat "Ett gott liv för alla". Det var en dag med samtal och aktiviteter om mänskliga rättigheter, socialt entreprenörskap, rörelserikedom och hållbart odlande. Under dagen spelade även Regionpodden som finns publicerad på Region Västerbottens web.

Gäster i Regionpodden var f.h Sofie Edberg, Funktionsrätt Västerbotten, Jonas Karlberg (V), regionråd på Region Västerbotten med ansvar för jämställdhet och jämlikhet och Jenny Bergkvist, Länsstyrelsen Västerbotten.

Det andra gemensamma arrangemanget genomfördes den 22 mars 2024. Temat var *Ett gott liv för alla -Tillsammans för psykisk hälsa*. Inbjudna var nyckelpersoner från idéburen-, privat- och offentlig sektor som verkar inom området psykisk hälsa. Dagen handlade om att tillsammans hitta lösningar på gemensamma utmaningar inom psykisk hälsa. Deltagarna kunde ta del av samtal och föreläsningar av bland annat Hjärnkoll Västerbotten, In sight gap, MUCF, Umeå kommun och Region Västerbotten.

Mänskliga rättighetsdagarna

Ett 45 minuter långt seminarium arrangerades under Mänskliga rättighetsdagarna i Skellefteå på Sara Kulturhus den 14 november 2024. Temat för panelsamtalet var *Respekt för rättigheter- hur skapar vi ett gott liv för alla?* Panelsamtalet lyfte frågor kopplade till funktionsrättkonventionen och ett anhörighetsperspektiv. Seminariet avslutades med att paneldeltagarna fick framföra varsitt 1,5 minuter långt brandtal på temat mänskliga rättigheter. Paneldeltagarna lyfte teman som arbete och kompetens, integration, anhörighetsperspektivet och rätten till språk. Seminariet var fullsatt.

Panelen bestod av en politiker från Storumans kommun, socialchef från Skellefteå kommun, deltagare från Tankesmedjan Respekt och samordnare från organisationen Hjärnkoll Västerbotten.

Projektgruppen har tidigare deltagit på Mänskliga rättighetsdagarna i Örebro 2022 och i Helsingborg 2023

Resultat

Ett resultat av genomfört projekt är att mänskliga rättigheter, funktionsrättskonventionen, alla människors lika värde och ett rättighetsbaserat arbetssätt lyftes upp och fick en tydligare plats på kommunernas och regionens agenda. Det har skett genom grundläggande utbildningar i mänskliga rättigheter, workshops i rättighetsbaserat arbetssätt samt de dialoger som arrangerats för ansvariga chefer, politiker, beslutsfattare och verksamhetsnära personal.

Slutkonferensens variation av föredrag och samtal kring demokrati och mänskliga rättigheter, elevers rätt till stöd samt att de goda exemplen som presenterades har också bidragit till måluppfyllelse. De goda exemplen visade på vikten av att anamma nya metoder, nya arbetssätt och områden som är föremål för utveckling i en snabbt föränderlig värld – att arbeta för och med tvärssektoriell samverkan, att lämna stuprör bakom sig och fokusera på resultatet för människorna det rör i första hand.

På sikt och med ett fortsatt långsiktigt och målinriktat arbete med rättighetsbärare i fokus, är förhoppningen att detta projekt bidragit till en förändrad och nyfiken samverkanskultur där mänskliga rättigheter äras och verkställs för medborgarna i länet. Västerbottningens tillika rättighetsbärarens liv och möjligheter är det centrala fokuset för att nå hela länets gemensamma vision om ett Västerbotten där olikheter skapar utvecklingskraft och präglas av jämlikhet och liv.

Det går dock inte att säga att fler elever klarar skolan och går ut med godkända betyg eller att olika insatser främjat möjlighet till arbete och egen försörjning efter att projektet har avslutats. För att det ska ske krävs ett längre perspektiv och fortsatt, fördjupat och uthålligt arbete i kommunerna och mellan statliga, regionala och kommunala verksamheter. Men, det är ett steg i rätt riktning. Alla människor behövs i arbete, alla har rätt att ta del av och bidra till regional utveckling. Projektet Stärkt samverkan för mänskliga rättigheter i Västerbotten har förhoppningsvis inneburit starten på en av flera nödvändiga förändringar med syfte och mål för att Västerbotten ska nå visionerna i RUS 2020–2030. Det handlar primärt om en stärkt demokrati och förmåga att genomföra mänskliga rättigheter och funktionsrätt.

Projektet har vidare bidragit till en fördjupad samverkan mellan Region Västerbotten, Länsstyrelsen Västerbotten och Funktionsrätt Västerbotten i frågor som rör mänskliga rättigheter, funktionsrätt och barnrätt. Arbetet har lett till en ökad kunskap och förståelse för respektive organisation och uppdrag. Det utgör en bra grund till att förstå på vilket sätt och i vilka frågor vi framgent kan samverka i.

Utvärdering och uppföljning

Insatserna har utvärderats med hjälp av enkätundersökningar och fördjupande intervjuer med utvalda personer i samarbetskommunerna. Resultatet kommer bland annat användas i det fortsatta utvecklingsarbetet med mänskliga rättigheter i Västerbotten.

Enkäten som skickades ut efter slutkonferensen besvarades av 42 personer. Svaren gav bidrag till ökad kännedom om de behov som finns i länet. De svarande uppgav att ökad kunskap, samverkan och tydlighet i frågor som rör mänskliga rättigheter från ledningshåll skulle stärka arbetet med mänskliga rättigheter i länet. Brist på tid och ekonomi ansågs som hinder för att uppnå ett systematiskt rättighetsarbete i organisationer. De möjligheter som lyftes var anställdas engagemang och en generell vilja att det ska fungera för alla.

De fördjupande intervjuerna genomfördes under hösten 2024 med två representanter från Storuman kommun och en representant från Skellefteå. Där framkom bland annat en önskan om att fokusera på görandet, uppföljning och en plan för det fortsatta arbetet ute i verksamheterna efter utbildningsinsatserna. Här fanns också önskemål om en kontaktperson i varje kommun som äger frågan och har mandat att arbeta med projektet både under pågående projekt som efter att projektet avslutats.